

U Muzeju grada Zagreba danas se otvara izložba o prvoj ratnoj godini u našem gradu

Revolucionarni Zagreb

1941.

Zagreb s prigušenim ritmom života, onog običnog, svakodnevnog. S policijskim satom i zamračenima. I Zagreb, onaj drugi, ilegalni. S lećima, s pomoći koja je provjerenim kanalima odlazila partizanima, sa sastancima na kojima su se donosile sudbonosne odluke, s akcijama za koje se nikad nije znalo neće li njihova cijena biti — vlastiti i tuđi životi.

Jedan mali isječak tog života oživljava danas na zidovima stare kuće u Demetrovoj ulici. Umjesto bilo čega drugog, pošli smo od panoa do panoa.

Velikim oglašom, 8. svibnja 1941. godine, Redarstveno ravnateljstvo u Zagrebu obavještava sve Srbe i Židove: »... Od 9 sati uvečer pa do 6 ujutro ne smiju izlaziti na ulicu, već se imaju zadržavati u svojim stanicima...«

Mjesec dana kasnije, 7. lipnja, novi oglaš upozorava: »Strogo se zabranjuje Židovima da kupuju robu ili životne namirnice u trgovinama ili na tržnicama, prije 10 sati.« I dalje: »Ponovo se upozoravaju Židovi da se ne zadržavaju i ne seću po zabranjenim dijelovima grada...«

Slijedećeg mjeseca na gradskim ulicama u zaglavju još jednog novog oglasa jasno stoji: »Predmet: Cigana popis...«

U vrijeme dok grad preplavljuju ustaška upozorenja, zagrebačka partijska organizacija priprema brojne akcije. Još prije nego je rat počeo, upravo u Zagrebu održano je nekoliko historijskih važnih sastanaka.

8. travnja, u Hercegovачkoj 65, CK KPJ razmatra ratnu situaciju i formira delegaciju koja podnosi zahtjev Armijskoj oblasti da se puste politički zatvorenici.

10. travnja, u Ilici 103, CK KPJ odlučuje da se osnuju vojni komiteti.

Dan kasnije, u Prisoju 10, CK KPJ i CK KPH donose odluku o čuvanju kadrova, prikupljanju oružja i pripremanju oružanog ustanka.

Početak svibnja, u Svearovoj ulici, odlučuje se da će se štampati letak »Hrvatskom narodu« u 6000 primjeka. Letak su doista, u Klaićevoj 17, štampali Ilija i Dragica Pavešić, Adela Ivanović i Alojzija Višak. Zagrepani uskoro mogu saznati o odmazdi. Na ulicama je novi oglaš — ovaj puta o smrtnoj kazni izvršenoj nad Ivanom Šikićem, Ivanom Su-

tlarićem, Stjepanom Škrnjugom i Vilimom Gašparovićem.

Došao je i lipanj. Braća Josip i Ilija Engel u Tuškanovoj 15 organiziraju prvu radio-stanicu. Stipe Ugarković prvi s nje čita proglaš CK KPJ: »Komunisti Jugoslavije! Ne oklijevajte ni trenutka, već se hitno spremajte za tu tešku borbu...« Još dva puta proglas je čitan iz Tuškanove ulice, a zatim radio-stanica seli u Istarsku. Odatle su u eter otišle četiri emisije.

7. srpnja, na sastanku CK KPH Vlado Popović saopćava odluku o oružanom ustanku što ju je tri dana ranije donio CK KPJ. Osniva se operativno rukovodstvo: Rade Končar, Vlado Popović, Marko Orešković, Vladimir Bakarić, Dragutin Salić, Josip Kraš, Pavle Gregorić, Karlo Mrzović.

U to vrijeme u Zagrebu su 53 partijske ćelije sa 480 članova. CK KPH već je ranije formirao Vojni komitet za Zagreb; nešto kasnije odražava se pokrajinska konferencija SKOJ-a. Mjesni komitet KPH za Zagreb u toku godine četiri puta mijenja sastav — mnogi članovi više nisu među živima.

U Zagrebu su zaredale diverzije: u lipnju na tri mjesta na željezničkim prugama, u srpnju pokušaj spasavanja iz Kerestince, paljenje balonske svile namijenjene njemačkim padobrancima, paljenje maksimirskog stadiona. U kolovozu —

poznata akcija kod Botaničkog vrta, u rujnu napad na autobus s ustaškim i njemačkim vojnicima u Zvonimirovoj, diverzija na pošti...

Ustaško redarstvo ne škrta oglašima. Građane Zagreba obavještava se o uhapšenima i strijeljanima, kao odmazda za akciju kod Botaničkog vrta. Redaju se imena a na kraju stoji: »... kao suradnici i intelektualni začetnici tog napada — još 99 Židova i komunisti...«

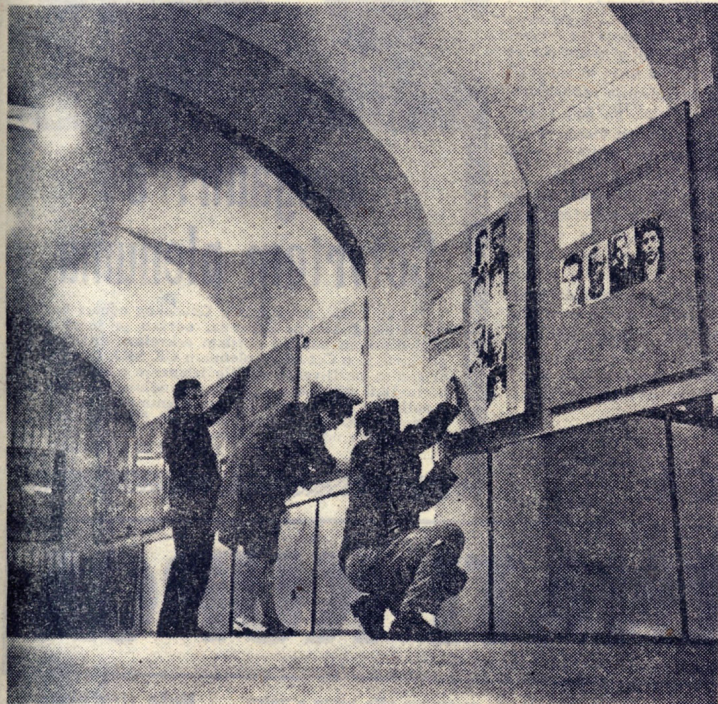
Pa onda, 17. rujna, novi oglaš. Tjeralica za Josipom Culjatom, Slavkom Markonom, Vilimom i Nadom Galjer, zbog diverzije na pošti. I nagrada: 100.000 kuna za svakog.

Redaju se oglaš, zastrašujući, o desetorici strijeljanih zbog ubistva redarstvenog činovnika Ljudevita Tiljka, tjeralica za »četničko-komunističkom« bandom u šumi divljača kod Sešveta...

To je bio, u stvari, prvi zagrebački partizanski odred. Drugi, odred »Matija Gubec«, osnovan polovinom kolovoza, nakon dva teža okršaja razbijen je kod »Čička«.

Fotografije na panoima, oglaš, ustaškog redarstva, zabliješke o teškim danima 1941. pričaju samo mali dio priče o revolucionarnom Zagrebu. Trebalo bi mnogo i mnogo prostora da se ispriča sve, a sve se ipak ne bi moglo ispričati. Jer Zagreb 1941. to nisu bile samo historijski sastanci i krupne diverzije. Bio je to grad u kojem su tisuće i tisuće stanovnika svugdje, na svakom koraku, u krupnim stvarima i malim sitnicama, pružali otpor, grad iz kojeg se pomagalo partizane i — odlazilo k njima, grad koji se borio i uz ustaške tjeralice, zamračene prozore i prigušene radio-aparate.

V. T. Snimio: B. KELEMENIĆ

POSLEDNJE PRIPREME ZA IZLOZBU U DEMETROVOJ 20 KOJA SE OTVARA DANAS